H A N S G L I M E L L

Hur kan teknisk forskning påverkas av statlig forskningspolitik?

Sjuttiotalets strävanden att öka sektors- och samhällsintressenas inflytande över den tekniska utvecklingen

Naturligtvis tilltror jag mig inte förmågan att på något mer uttömmande sätt kunna behandla frågan om statens påverkan på teknisk utveckling, därtill är frågan alltför komplex och allmänt ställd. Jag valde trots det denna breda rubrik på min artikel för att tillskansa mig friheten att kunna hoppa mellan olika beskrivningsnivåer och perspektiv.

Den period som jag tänkte ha som utgångspunkt och fokus är det sena 1960-talet och tidigt 1970-tal. Det är enligt min mening en intressant period därför att man när det gäller statligt stöd till och statlig styrning av den tekniska utvecklingen får en sammankoppling med industripolitik (eller näringspolitik som man då fortfarande mest talade om) som i flera avseenden var ny; jag anser att perioden mycket väl därför kan ses som en andra epok av statlig teknikforskningspolitik där den första då skulle ha sina rötter i 1930-talet vad beträffar politikens ideologiska fundament och första hälften av 1940-talet vad beträffar dess institutionella eller organisatoriska ramar. Jag menar att den andra epoken är intressant då den faktiskt i efterhand framstår som så misslyckad i jämförelse med den första trots många kopplingar dem emellan – både idémässigt, partipolitiskt och delvis även personmässigt.

Den "Wickmanska offensiven"

En bit in på 1960-talet började flera strömningar inom socialdemokratin verka för en vidgad statlig roll i näringsfrågor, för en aktiv näringspolitik. Man kan peka på flera bakomliggande drivkrafter. En

var att flera partiet närstående nationalekonomer allt oftare pekade på den s k teknikfaktorn som en allt väsentligare källa till utveckling och ekonomisk tillväxt. En annan kan ha varit att frågan helt enkelt "stod på tur" efter det att partiet och den fackliga grenen av rörelsen gemensamt utvecklat politiken inom flera angränsande områden såsom arbetsmarknadspolitik, regionalpolitik, utbildningspolitik etc. En tredje orsak var antagligen att de storteknikområden som staten tidigare engagerat sig i, främst flygteknik, atomenergin och den tidiga datorsatsningen alla uppvisade problem och därför aktualiserade frågan om den statliga rollen i tekniska utvecklingssammanhang.[1,2]

Resultatet blev i alla fall att ett internt utredningsarbete påbörjades. Det skedde i delvis rätt slutna former; en särskild enhet tillsattes inom Finansdepartementet och tog fram ett antal interna promemorior och idépapper. De riktlinjer som där utarbetades visade sig vara av sådan genomgripande natur att när de offentliggjordes på hösten 1967 innebar de i praktiken en desavouering av en sittande parlamentarisk utredning inom området, den s k industriforskningsutredningen som hade arbetat sedan några år tillbaka.

Arbetet i departementsgruppen skedde parallellt och i nära kontakt med arbetet i en annan regeringsanknuten grupp, nämligen forskningsberedningen. Denna hade inrättats 1962 med rätt storslagna ambitioner såsom att ge politikerna underlag för en fortlöpande, långsiktig planering av resursernas utbyggnad och avvägning. Siktet var inställt – och här var man bl a rätt influerad av pågående forskningsdiskussioner inom OECD – på att efter hand medverka till en mer integrerad nationell forsknings- och teknikpolitik. Inom ramen för forskningsberedningens arbete kartlade man också närmare ett antal mer eller mindre vita fläckar där samhällsbehov och forskningsmöjligheter med mer moderna styr- och organisationsformer ansågs kunna utveckla en fruktbar växelverkan.

En del av de områden som här uppmärksammades kunde också på litet sikt förknippas med en betydande teknisk och industriell utvecklingspotential.[3] När regeringen därför i denna veva inom finansdepartementet inrättade sin lilla utvecklingsgrupp för en aktiv näringslivspolitik med Krister Wickman som ansvarig, blev det naturligt att man hakade på denna del av Forskningsberedningens arbete. I flera promemorior försökte Wickmans grupp närmare analysera dessa områden, inte minst med avseende på statens roll och ansvar i sammanhanget. I den proposition som arbetet så småningom ledde fram till[4] pekade man på att staten har ett alldeles särskilt ansvar för följande sektorer:

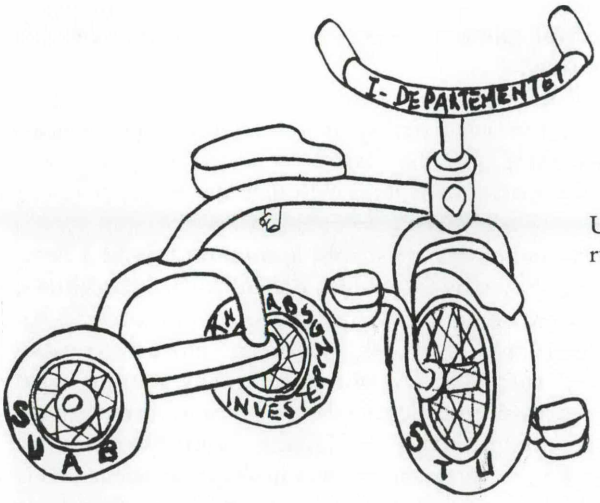
- medicinsk teknik jämte vård och habilitering av sjuka och handikappade
- utveckling av system och tekniska hjälpmedel inom undervisningen
- förebyggande och bekämpande av luft- och vattenföroreningar samt tillvaratagande av naturresurser
- produktion, distribution och utnyttjande av energi

- utveckling av såväl allmänna som interna transportsystem och kommunikationsmedel
- främjande av trafiksäkerhet
- teknik för produktion och distribution av vissa konsumtionsvaror såsom livsmedel, samt
- utveckling av administrativa system och hjälpmedel.

När det gäller möjligheterna att snabbt kunna utnyttja bl a dessa områden som ett slags hävstång för teknisk och industriell utveckling, bedömer man att den existerande FoU-organisationen var otillräcklig. Följaktligen föreslås förändringar och nya organ som också snabbt verkställs under åren 1967–68. Det blir en trehjuling som nu rullas fram ur kanslihuskorridorerna bestående av Sveriges Investeringsbank, Svenska Utvecklingsbolaget – SUAB – samt Styrelsen för teknisk utveckling. De två förra var genuina nyskapelser medan STU till delar utgjorde en sammanslagning av tidigare organ (nämligen Tekniska Forskningsrådet, Malmfonden och några mindre stiftelser och institut med uppgifter inom området). Utvecklingsbolaget ansågs kunna bidra till att för samhället och konsumenterna angelägna produkter, metoder och system snabbt kommer fram och får en tekniskt och kommersiellt tillfredsställande utformning och därvid bidra till ett smidigare samspel mellan lagstiftning, myndigheter och teknisk utveckling. Bolaget sågs som ett flexibelt komplement till STU. Som kronan på verket, eller som styrstången på ekipaget om man så vill, tillkom Industridepartementet 1969. Detta var alltså den A-lagsuppställning som blev utsedd att försöka förverkliga den aktiva näringspolitiken.

STUs S-roll

För att kunna bidra till en diskussion om statens möjligheter att styra den tekniska utvecklingen, kanske man till en början bör konstatera två saker om den forsknings- och teknologipolitik som man här introducerade; nämligen dels att den var svår, dels också kontroversiell. Konstaterandet kan låta trivialt men implicerar behovet av flera olika ansatser för att rätt förstå fortsättningen. Uppenbart är den roll som staten här tar på sig och fördelar på ett antal ansvariga organ en komplex roll: en långtgående samordning mellan sektoriella myndigheter och forskningsorgan och generella teknikstödjande organ förutsättes, en förmåga att inom statsförvaltningens organisation kunna tolka angelägna samhällsbehov i termer av tekniska specifikationer för system och produkter förutsätts också liksom en förmåga att engagera industriella intressen i utvecklingsarbeten med ibland högst osäkra kommersiella förutsättningar. Naturligtvis varierar också förutsättningarna för den tilltänkta politiken inom olika samhällssektorer: inom områden där staten har en stark institutionell ställning och styrmedel av olika slag, som t ex energi- eller transportområdet, ter de sig annorlunda än inom t ex sjukvårdsområdet där staten inte har något motsvarande huvudmannaskap. Härtill kommer

Ut ur kanslihuskorridorerna rullade en trehjuling . . .

också andra omständigheter av kanske mindre systematisk art där inslaget av tillfällighets- eller personbundna faktorer är mer framträdande.

Mer ingående studier av olika teknik- och forskningsområden som förmår att belysa sådana specifika och i viss mening kanske mer odramatiska förklaringar till ett visst skeende är därför viktiga som ett komplement till de strukturella och kontroversiella aspekter som oftast dominerar vid en forskningspolitisk fokusering. Jag ska strax beröra några sektorinriktade studier som jag själv varit inblandad i. Innan dess ska jag dock – med risk då att själv hamna i den fälla som jag just antytt – följa upp de här forskningspolitiska idéernas ideologiska och kontroversiella sida. För kontroversiella blev de förvisso, men på vilket sätt tror jag ofta har blivit litet ensidigt och felaktigt behandlat.

Ett sätt att försöka förstå detta är att söka sig fram längs STUs tidiga historia. Rätt tidigt, något år in på 1970-talet, började man beskriva STUs uppgifter i termer av tre roller: de s k i-, f- och s-rollerna. De två första rollerna, i för industriroll och f för forskningsstödjande roll, var till stora delar ett arv från tidigare organ och var inte principiellt nya även om ambitionerna måhända hade höjts. Den tredje rollen däremot, samhällssektorrollen, var i flera viktiga avseenden ny. Den saknade visserligen inte förebilder från vissa samhällsområden men som en generell FoU-politisk ambition var den ny och den innefattade de intentioner och knöt an till de nya FoU-organ som den aktiva näringspolitiken och forskningspolitiken under 1960-talet hade stått faddrar till. Men här bör man då lägga märke till att även om alltså en del nya FoU-organ tillkommit, såväl på central nivå som på sektornivån, så levde samtidigt den struktur av forskningsråd,

styrning av högskolorna via UHÄ osv som byggts upp under 1940- och 1950-talen i hög grad kvar. Även om det ofta har hävdats motsatsen så var det rent av så att denna organisation förstärktes samtidigt som en organisation med annorlunda ideologiska förtecken byggdes upp. Detta bäddade för konflikter när den nya politiken sedan skulle sättas i sjön och STUs s-roll är, vill jag påstå, en skådeplats för denna konflikt. Närmare bestämt kom kampen att koncentreras till inriktningen av och inflytandet över STUs planeringsavdelning.

Arbetet vid avdelningen fick under de första STU-åren (vilket var 1970–71) något av en flygande start. En orsak till det var att en del arbete av kartläggande och forskningsinitierande karaktär som hade bedrivits i tekniska forskningsrådet under 1960-talet nu tycktes väl lämpat som ett avstamp för STUs uppgifter, inte minst vad beträffade s-rollen. Flera mer genomträngande områdesstudier genomfördes. Man utsåg tämligen små men handlingskraftiga styr- eller ledningsgrupper som på olika sätt försökte binda samman nätverk av olika FoU-aktörer till gemensamma utvecklingsinsatser i storprojekt av något slag. Fritt idésökande, framåtblick och överskådlighet var några av parollerna. Man eftersträvade samtidigt att inte alltför snabbt konkretisera idéerna i alltför fasta former utan istället uppmuntra till tvärkopplingar mellan olika verksamhetsfält och till pluralistiska ansatser. Ganska snart framfördes dock en del kritik mot planeringsavdelningen från framför allt en del av de anslagshanterande enheterna som uppfattade arbetssättet som vidlyftigt och delvis provocerande. Arbetet ansågs till stora delar ske alltför isolerat från den övriga organisationen.

Kritiken accenturerades ytterligare i samband med ett byte av generaldirektör och kort därefter genomfördes en första omorganisation. Planeringsavdelningen fick väsentligt nedskurna ramar och befogenheter och flera pågående arbeten fick avbrytas. Den påbörjade linjen levde dock kvar inom organisationen. Den kunde också söka ökat externt stöd i en alltmer radikal samhällsdebatt som i fråga om teknikinriktning uppvisade flera anknytningspunkter med planeringsavdelningens förhållningssätt. Under flera år fram mot mitten av 1970-talet fanns därför två skilda linjer företrädda inom STU, en mer radikal linje där samhällssektorrollen tolkades som en uppmaning till entreprenörsliknande forskningsstödformer och som en öppning mot en förändrad tekniksyn samt en mer reformistisk linje där s-rollen tolkades i huvudsak i termer av administrativt samordningsansvar.

Samtidigt som detta starkt hämmade STUs förmåga att medverka till en ny teknisk forskningspolitik, svajade också de två andra hjulen i Wickmans trehjuling betänkligt. SUAB hamnade efter bara några år i en finansiell kris som ledde till en omorientering av verksamheten i riktning mot en roll som en intern utvecklingsenhet inom Statsföretag. Investeringsbanken, å sin sida, utvecklades så långt bort från en roll inom området att statsmakterna senare på 1970-talet fann sig föranlåtna att börja på nytt och inrätta Industrifonden för medfinansiering av större, riskfyllda utvecklingsprojekt.

Situationen vid STU uppmärksammades av statsmakterna som

därför redan 1975 tillsatte en parlamentarisk kommitté för att se över verksamheten.[5] Kommittén tycks dock inte ha kunnat gå till botten med problemen och dess arbete ledde inte till några nämnvärda förändringar. (Detsamma gäller för övrigt även för en förvaltningsrevision av STU som Riksrevisionsverket lät genomföra vid samma tid.) Kort därefter stod det i alla fall klart att den reformistiska linjen definitivt hade segrat. STU utvecklar då en arbetsform som visserligen till en början tycktes väl ägnad att befrämja s-rollen men som i praktiken mer kom att lägga tyngdpunkten vid ett administrativt ordförandeskap än ett idémässigt entreprenörsskap.

Efter hand uppfattar man också allmänt inom ledande STU-kretsar s-rollsbeteckningen mer som ett irriterande påhäng än som en utmaning till en ny teknikpolitisk roll; sina utvecklingsansträngningar riktar man nu alltmer mot den rent forskningsstödjande rollen. Enligt min uppfattning avhänder sig STU härigenom till en del möjligheten att framledes spela en självständig och unik industripolitisk roll. Det kom att visa sig när nya industripolitiska signaler trängde fram under de sista åren av 70-talet och ett intensivt utredande ånyo startade . . .

Konsekvenser av misslyckandet

Jag har nu försökt att beskriva ett skede och en utveckling av svensk forskningspolitik som jag menar var principiellt viktig och som belyser statens förmåga respektive oförmåga att styra teknisk utveckling. Somligt har jag för framställningens skull måhända karikerat en del och naturligtvis finns åtskilligt av betydelse som inte omnämnts. Valet att särskilt skärskåda STUs förehavanden bör heller inte uppfattas så att STU ensamt bör bära något eventuellt hundhuvud för att de forskningspolitiska ambitionerna inte fullföljdes; en rad olika organ, inklusive Industridepartementet, var ju inblandade i det beskrivna politikområdet. I ett annat sammanhang hade det varit lika rimligt att närmare uppehålla sig kring sektorplanering och de olika sektororganens agerande. Dessutom – för att lägga på ännu en brasklapp – satte säkert allmänpolitiska och kulturella förändringar upp riktlinjer för utvecklingen som inte ens det bästa av FoU-politiska organ skulle kunna ha påverkat.

Men ändå måste man förstås fråga sig på vilket sätt som den beskrivna utvecklingen påverkade det fortsatta skeendet: vilka konsekvenser fick detta genomförandemisslyckande för den fortsatta forskningspolitiken? För att börja nysta i denna på sitt sätt omöjliga fråga så tror jag att det kan vara klokt att dra i trådarna både ifrån sektornivån och från den generell nivån.

Inom hälso- och sjukvårdsområdet är Socialstyrelsen den centrala statliga sektormyndigheten. (Detta och följande avsnitt om sektorforskningen inom två områden baseras på ett utredningsarbete som undertecknad och Eero Marttinen genomfört vid Riksrevisionsverket, se [6].) Styrelsen har inga egentliga egna forskningsmedel och har också i de flesta sammanhang visat upp en låg "FoU-profil". Ett skäl härtill torde vara att det medicinska forskningsrådet, MFR, länge

intagit en stark ställning vad gäller grundforskningen och att man när det gäller den tillämpade medicintekniska utvecklingen i hög grad förlitat sig på att axeln mellan företag och forskningen vid de större sjukhusklinikerna ska fungera som en god drivkraft. Så har väl också många gånger varit fallet men samtidigt har det också inom områden som hamnat utanför detta kraftfält funnits behov av aktiva FoU-organ som kan initiera forskning och annat utvecklingsarbete.

Eftersom Socialstyrelsen bortsett från några halvhjärtade försök på 1960-talet inte iklätt sig en sådan roll, uppmärksammade i stället STU en del sådana områden som en del av sin samhällssektorroll. Ett sådant delområde var handikappteknik där STUs insatser under tidigt 1970-tal tycks ha haft god effekt. Visserligen fick en stor satsning avbrytas till följd av förhållandena vid planeringsavdelningen men STU medverkade ändå till att frågorna genomlystes och några år senare skapades genom tillkomsten av Handikappinstitutet en särskild organisation som i samverkan med landstingens utvecklingsenheter kunnat arbeta vidare med frågorna.

Utvecklingen kring s-rollen medförde emellertid att det blev svårare att agera som en tidig idégivare och etablera "utvecklingsverkstäder" inom omogna områden. Inom åtminstone ett betydelsefullt område menar jag att detta, i kombination med sektororganens passivitet och sätt att använda sina sektorforskningsmedel, lett till en svårförsvarlig passivitet. Det gäller primärvårdsutbyggnaden som sektorpolitiskt har varit den stora frågan under hela 1970-talet och början av 1980-talet. Här har uppstått ett vitt (outforskat) fält som gäller behovet av en annorlunda, primärvårdsanpassad teknik som i många avseenden kanske måste bli annorlunda än en teknik som utvecklats för specialiserade storsjukhusmiljöer. Det visar sig att inget av de centrala organen, vare sig på sektorsidan eller på FoU-sidan intresserat sig för denna fråga trots att den på "gräsrotsnivå" och även utomlands framstått som angelägen och också industriellt intressant.

Den brist på samverkan som finns mellan tekniska utvecklingsorgan och sektoransvariga organ inom området tycks också ha medverkat till att de rätt betydande sektorforskningsresurser som under 1970-talet tillförts området nästan enbart använts för att forska om idéinnehåll och allmänna utvecklingsfrågor utan några mer konkreta kopplingar till exempelvis befintlig resp potentiell teknologi; med en travestering av datorspråk skulle jag vilja säga att det handlar om en slags "wishware", forskning om önsketillstånd, utan närmare anknytning till vare sig nya former av software eller hardware.

En liknande tendens kan man påvisa inom miljövårdsområdet. Här är dock förutsättningarna på flera sätt annorlunda. Den centrala sektormyndigheten, Naturvårdsverket, förfogar alltsedan 15 år över en egen forskningsbudget som tillhör de större utanför forskningsråden och de särskilda FoU-organen. Det intressanta är att studera användningen av dessa medel. I ett tidigt skede av verksamheten vid Naturvårdsverkets forskningsavdelning var man inte främmande för att en del av medlen måste avse åtgärdsinriktad, ofta teknisk, forskning och utveckling. STU arbetade då också med flera projekt och idéer kring

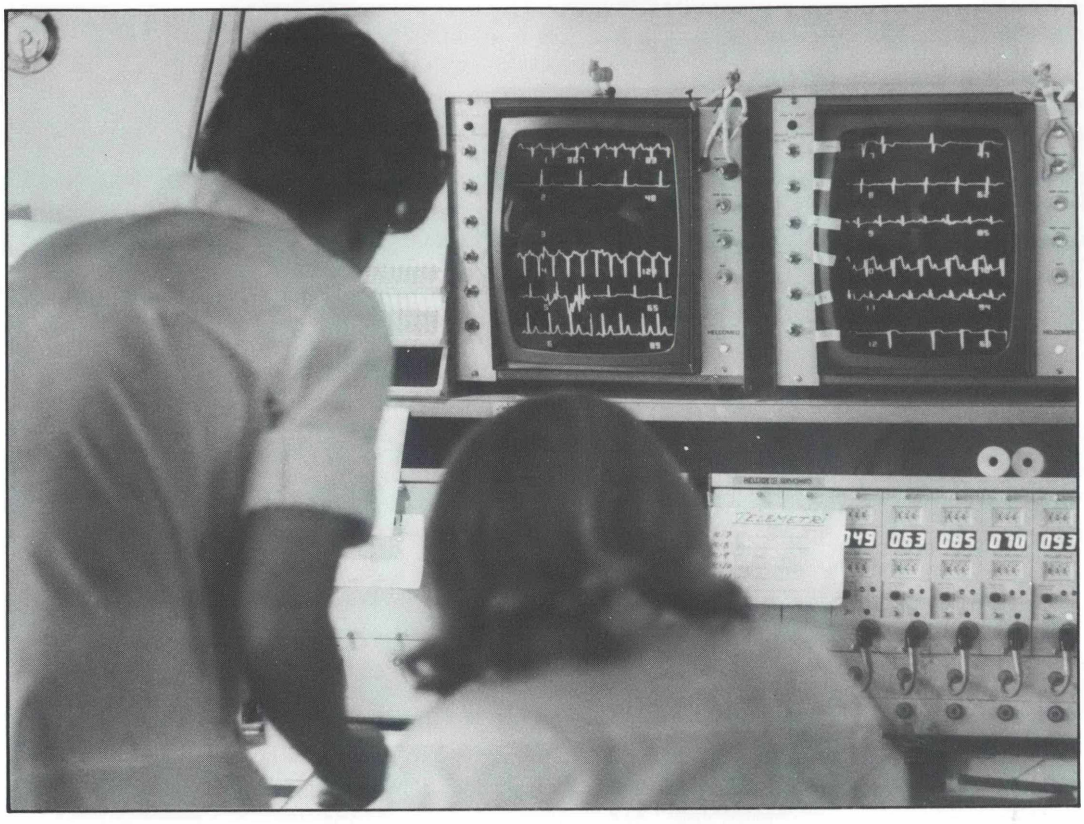
miljövårdsteknik och en hel del samverkan förekom. Efter några år koncentrerar man emellertid inom SNV sin anslagstilldelning mot det renodlat naturvetenskapliga fältet och idag går medlen nästan uteslutande till naturvårdsvetenskaplig forskning av kartläggande karaktär. Det anslås alltså knappt en spottstyver till samhällsvetenskaplig eller teknisk forskning och detta inom ett så tillämpat område som miljövård!

Det olyckliga i sammanhanget är också att precis när Naturvårdsverket definitivt styr in på denna väg blir det också svårare att arbeta med s-rollsorienterade projekt inom STU och miljövårdsområdet blir ett av de områden som drabbas hårdast av nedskärningar. Det uppstår åter ett vitt fält där ingen tar några initiativ. Det har lett till ett antal uppvaktningar ifrån Naturvårdsverkets och vissa andra intressenters sida hos STU och hos jordbruksdepartementet med påtalande av förhållandet, men det har ännu inte lett till att Naturvårdsverket exempelvis sett över sin egen forskningsstrategi.

Även här menar jag att misslyckandet att genomföra intentionerna från det sena 1960-talets offensiv fått konsekvenser för forskningens inriktning inom sektorn och för möjligheterna att främja en teknisk och industriell utveckling inom miljövårdsområdet. I ett tidigt skede bidrog för övrigt just de svaga länkarna mellan sektorpolitik och teknisk/industriell utveckling till att en gyllene möjlighet förspilldes; det var i början av 1970-talet då staten genom tvingande bestämmelser (lagstiftning och särskilda anvisningar) på kort tid åstadkom en enorm utbyggnad av kommunala reningsverk. Det var bara det att det skedde på ett sådant sätt att den potential som fanns att systematiskt samtidigt främja framväxten av en slagkraftig svensk miljövårdsteknisk industri, ej alls togs till vara. I stället blev det i huvudsak Västtyskland och Japan som tog hem marknaden.

Jag menar att det genom den här typen av studier är möjligt att bättre förstå hur statens generella forsknings- och teknikpolitik konkret slår igenom och hur förändringar i denna politik – av t ex det slag som jag tidigare redogjort för – återverkar på möjligheterna att bibehålla väl fungerande FoU-nätverk och etablera slagkraftiga sådana inom nya utvecklingsfält. Det har också under senare år kommit fram intressanta forskningspolitiska studier av flera andra områden som är relevanta i detta sammanhang (se exempelvis[7]). Det gäller t ex energi-, transport- och byggnadsforskningens områden. Också i våra grannländer bedrivs en hel del utredningar och forskning på temat.

För att nu återvända till den generella forskningspolitiska nivån så skulle jag vilja påstå att det faktum att sektorforskningspolitiken efterhand tappade bort sin tekniskt-industriella dimension, vilket ju är vad jag här har hävdat, har medverkat till den starka reaktion – med delvis revanschistiska inslag – som vi senare kunnat bevittna. När den nya tilltänkta strukturen aldrig kom till stånd eller snabbt vittrade sönder, blev det fritt fram för kritiker från olika läger och då inte minst från den tidigare FoU-strukturens led. Den aktuella forskningspolitiken kom, genom sin anknytning till sektorpolitik, att

Sjukvårdsteknik – vem styr mot nya behovs- och tillämpningsområden?

framställas som närmast forskningsfientlig och – vilket egentligen är rätt paradoxalt – i vissa avseenden också som teknikfientlig. Det har satt sin prägel på forskningspolitiken som den hittills gestaltat sig på 1980-talet.

Effekterna av den avbrutna satsningen blir enligt min mening också väl synliga i övergången till 1980-talet då det blev aktuellt att åter ompröva teknik- och industripolitiken. De nya initiativen kom då att ledas in i banor som i många avseenden var etablerade. Organ som IVA, FoA, Industrins utredningsinstitut m fl kom att spela en framträdande roll i beredningsarbetet. Det är också svårt att se att STU i detta sammanhang och skede hade någon ambition att uppträda som ett självständigt industripolitiskt organ med en egen profil. Jag menar att detta avspeglar att den särprägel som de svenska satsningarna till delar ändå hade under 1960- och 1970-talen nu helt tunnats ut. Vi får i stället en stark följsamhet till en internationell trend att med hjälp av "technology forecasting" (eller "foresight" som är den mest gångbara termen för närvarande), snabbt rikta in satsningarna på

de hetaste teknologiska framtidsfälten; man kan nu också plötsligt se inslag i teknik- och forskningspolitiken, uppläggningen av det nationella mikroelektronikprogrammet är ett bra exempel, som hade varit omöjliga om vi bara backar tillbaka några år in på 1970-talet.

Statens förmåga att styra

Även om det finns mer att säga om detta så måste jag nu återvända till den övergripande frågan, den om statens möjligheter att påverka den tekniska utvecklingen, som ett sätt att försöka sammanfatta vad jag har sagt. En statsvetare i Lund, Bo Rothstein, har nyligen presenterat en avhandling med titeln *Den socialdemokratiska staten*[8]. I den gör han en grundlig genomgång och jämförande analys av två politikområden, arbetsmarknads- och skolpolitiken, utifrån följande fråga: vilka är möjligheterna och begränsningarna för en demokratiskt vald regering att, genom styrning av de offentliga förvaltningsapparaternas verksamhet, genomföra samhällsförändringar?

Valet av områden är medvetet då arbetsmarknadspolitiken brukar betecknas som ett område där socialdemokratin framgångsrikt lyckats genomföra sina intentioner medan skolpolitiken i viktiga avseenden brukar betraktas som rätt misslyckad. Rothstein pekar i sin analys bl a på en principiell skillnad i sättet att gå till väga på. Inom arbetsmarknadsområdet gjorde man rent hus med den tidigare strukturen, nämligen den som byggts upp kring Statens arbetslöshetskommission, och byggde upp en helt ny organisation och nya implementeringsmedel medan man inom skolområdet försökte få gamla institutioner att ta sig an nya uppgifter och intentioner. Han tar också upp det faktum att det inom arbetsmarknadsområdet fanns en kader av personer, främst ifrån LOs led, som hade en ideologisk förankring i ett alternativt koncept för arbetsmarknadspolitik och som därför – när väl en ny politik skulle börja genomföras – var lämpade och högt motiverade för uppgiften.

Om vi tar denna analys som utgångspunkt och försöker tillämpa vissa aspekter av den på vårt område, styrning av den tekniska forskningen, så framstår det som ett mellanting mellan Rothsteins två ganska renodlade områden. När det gäller försöket att introducera en ny forsknings- och industripolitik i slutet av 1960-talet så försökte man visserligen som jag beskrivit skapa en ny organisationsstruktur, men samtidigt undvek man att "gå till botten" med den gamla. Den levde kvar, rätt välmående egentligen, och bidade sin tid. Det fanns heller inte inom detta område någon motsvarighet till den kader av funktionärer eller fotfolk rustade för att genomföra en ny politik som fanns inom arbetsmarknadspolitikens område; den nya politiken hade inte denna djupa klangbotten utan var i mångt och mycket en kanslihusprodukt.

Det fanns säkert vissa undantag härvidlag och det fanns områden där enskilda pionjärer kunde entusiasmera tillräckligt många för att åstadkomma en livskraftig implementeringsstruktur. Inom sådana områden vill jag också hävda att den nya politiken blev framgångsrik.

Men det förhärskande mönstret är alltså ett annat. Därför blev också den nya organisationsstrukturen hängande i luften. I fallet Investeringsbanken tog den aldrig över huvud taget mark inom detta område medan SUAB, utvecklingsbolaget, gjorde ett snabbt försök till landning men hamnade dessvärre rakt i en fallgrop och kraschlandade. STU tog, som beskrivits, också inledningsvis på sig vissa mer eller mindre heroiska ambitioner för att nå landkänning och kom rätt ibland men snett kanske ännu oftare.

När STU då insåg hur dåligt förberedd marken verkligen var i sektorland, uppstod en kamp om den fortsatta strategin, en kamp som till stor del fick formen av en kamp om planeringsavdelningens roll. Resultatet av den blev att STU så småningom i princip började avsäga sig ansvaret för sin farkost och i praktiken försvagade den såpass mycket (genom framför allt nedskurna interna anslag) att den blev alltmer manöveroduglig.

Därmed var statens möjligheter att styra i den nya riktning som linjerats upp definitivt uttömda. De ganska betydande resurser som anslogs för FoU inom olika samhällssektorer kunde då heller inte styras åt någon teknisk/industriell riktning utan fann vägar till helt andra användningsområden. På så sätt fick den intensifierade sektorforskningen i en del fall en inriktning som jag betvivlar att man någonsin avsåg på 1960-talet, vilket bäddat för en bitvis onyanserad reaktion mot den. Vad som kanske var än värre – om man fortsätter att försöka betrakta det hela från styrningssynpunkt – var att den gamla strukturen, med forskningsråden och högskoleföreträdare vad gällde forskningspolitiken och med industrin närstående kretsar i fråga om industripolitiken, nu fick rejält med svängrum. Det har i sin tur lett till att den forsknings- och teknikpolitik som vi i dag fått, har slagit över rätt långt i en riktning motsatt den som man tidigare försökte styra mot. Vad jag säger – och det får bli min ganska raljanta slutkläm – är att man inte bara i stort sett misslyckades med att styra i en viss utstakad riktning utan dessutom gjorde detta på ett sådant sätt att man faktiskt bäddade för en kontrakurs i stället; surt, sa räven om rönnbären.

Noter

1. Annerstedt, Jan: *Makten över forskningen.* Bo Cavefors Bokförlag, Lund, 1972.
2. Annerstedt m fl: *Datorer och politik.* Zenitserien 10, Lund, 1972.
3. Håkansson, H & Rexed, B: *Främjande av teknisk forskning och utvecklingsarbete.* Departementsstencil, Stockholm, 1963.
4. Prop. 1968:68.
5. SoU 1977:64 *STUs stöd till teknisk forskning och innovation.*
6. Revisionsrapporter om *Sektor- och samhällsintresset i teknisk forskning och utveckling.* Området hälso- och sjukvårdsteknik, RRV dnr 1982:34 resp. området miljövårdsteknik, dnr 1984:984.
7. Wittrock B & Lindström S: *De stora programmens tid.* Akademilitteratur, Stockholm, 1984.
8. Rothstein, Bo: *Den socialdemokratiska staten.* Arkiv avhandlingsserie 21. Studentlitteratur, Lund, 1986.

